

DUNYO KUTUBXONALARIDA NAVOIY ASARLARINING SAQLANISHI

Karimova Yulduz Baxtiyorovna (PhD)

Fargʻona davlat universiteti

akademik litseyi oʻqituvchisi

(+998507118848)

Yulduzk228@gmail.com

Аннотация

Mazkur ishda buyuk Alisher Navoiy merosining jahon kutubxonalarida saqlanishi masalasi yoritiladi. Asarda Navoiy qalamiga mansub nodir qoʻlyozmalar va ularning turli mamlakat kutubxonalaridagi holati haqida ma'lumotlar beriladi. Xususan, Britaniya kutubxonasi (London), Parij milliy kutubxonasi, Istanbul kutubxonalari, Sankt-Peterburgdagi Rossiya milliy kutubxonasi va boshqa mashhur ilmiy markazlarda saqlanayotgan Navoiy asarlari oʻrganiladi. Shuningdek, shoir ijodining jahon adabiy-madaniy merosidagi oʻrni, asarlarning tarjima va tadqiqotlari ham koʻrsatiladi. Tadqiqot Alisher Navoiyning dunyo miqyosidagi qadr-qimmatini ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: *Navoiy, asarlar, qoʻlyozma, kutubxona, dunyo kutubxonalari, meros, saqlanish, manbashunoslik, adabiy meros, Sharq qoʻlyozmalari.*

Аннотация

В данной работе освещается вопрос сохранности наследия великого Алишера Навои в библиотеках мира. В статье представлены сведения о редких рукописях, принадлежащих перу Навои, и их текущем состоянии в различных библиотеках разных стран. В частности, рассматриваются произведения Навои, хранящиеся в Британской библиотеке (Лондон), Национальной библиотеке Франции (Париж), библиотеках Стамбула, Российской национальной

библиотеке в Санкт-Петербурге и других известных научных центрах. Также подчёркивается значение творчества поэта в мировом литературно-культурном наследии, приводятся данные о переводах и исследованиях его произведений. Исследование служит раскрытию мирового значения личности Алишера Навои.

Ключевые слова: *Навои, произведения, рукописи, библиотека, мировые библиотеки, наследие, сохранение, источниковедение, литературное наследие, восточные рукописи.*

Annotation

This study highlights the preservation of the legacy of the great Alisher Navoi in libraries around the world. The article provides information about rare manuscripts authored by Navoi and their current condition in the libraries of various countries. Specifically, it examines Navoi's works preserved in the British Library (London), the National Library of France (Paris), libraries in Istanbul, the National Library of Russia in St. Petersburg, and other renowned academic centers. The article also emphasizes the poet's significance in the global literary and cultural heritage and presents data on translations and scholarly studies of his works. This research contributes to understanding Alisher Navoi's universal importance.

Keywords: *Navoi, works, manuscripts, library, world libraries, heritage, preservation, source studies, literary heritage, Eastern manuscripts.*

Alisher Navoiy dunyo tafakkuri tarixida o'zining abadiyatga daxldor asarlari va benazir dahosi bilan turkiy xalqlarning ma'naviy siymosini yarata olgan ijodkor sanaladi. Shoir umumbashariyat madaniy xazinasidan munosib o'rin olgan o'lmas asarlarini aynan ona tilimizda yaratib, uning shuhratini butun dunyoga tarannum etdi. Ham adabiy va ilmiy asarlari, ham go'zal insoniy fazilatlari bilan barchaga o'rnak bo'lib kelayotgan Alisher Navoiyning rang-barang ijodi barcha siyosat-u rayosatlardan ustun kelib, Vaqt atalmish oliy hakamni ham o'z izmiga bo'ysundirilganligi,

dunyodagi eng oliy mo'jiza – So'z qudrati va uning go'zal o'zbekona ifodasi sifatida umumbashariyat mulkiga aylanganligi rad etib bo'lmas haqiqatlardan hisoblanadi. Shuncha asr o'tgan bo'lsa-da, Navoiy asarlari bugungi kungacha to'liq saqlanib qolgan manbalardan sanaladi. Bu asarlar turli kutubxonalarda saqlanadi. Navoiy asarlari nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo bo'ylab muhim adabiy yodgorliklar sifatida e'lon qilingan. Xususan, Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi (Toshkent): Bu kutubxona Alisher Navoiy nomi bilan atalgan va uning asarlari, qo'lyozma nusxalari va boshqa tarixiy manbalarni saqlaydi. Kutubxona Navoiy asarlari va uning adabiy merosiga bag'ishlangan ko'plab ilmiy tadqiqotlar uchun muhim markaz hisoblanadi. Bundan tashqari, Buxoro davlat universiteti kutubxonasi: Buxoroda joylashgan kutubxonada ham Navoiy asarlari va u haqidagi ilmiy ishlar saqlanadi. Buxoro, o'zining tarixiy ahamiyati bilan, Navoiy ijodining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan shahardir.

Hirof kutubxonalari (Afg'oniston): Alisher Navoiy ko'p vaqtini Hirof shahrida o'tkazgan. Shu sababli, Hirofda ham Navoiy asarlari va uning merosiga bag'ishlangan ko'plab qo'lyozmalar va nashrlar mavjud.

Jahon kutubxonalari:

Britaniya kutubxonasi (London, Buyuk Britaniya): Britaniya kutubxonasida Sharq adabiyoti va qo'lyozmalari boy jamlanmasi mavjud. Navoiy asarlari, shu jumladan, uning qo'lyozmalarining ko'plab nusxalari bu kutubxonada saqlanadi.

Parij Milliy kutubxonasi (Fransiya): Fransiyaning milliy kutubxonasida ham Navoiy asarlari va o'sha davrga oid boshqa ko'plab Sharq adabiyoti asarlari saqlanadi.

Sankt-Peterburgdagi Rossiya Milliy kutubxonasi (Rossiya): Rossiyada ham Alisher Navoiy va uning asarlari bo'yicha boy manbalar mavjud. Navoiy asarlarining qo'lyozma nusxalari va tarjimalari bu kutubxonada saqlanadi.

Islomiy va Sharqiy kutubxonalarda: Islom dunyosining turli kutubxonalari, masalan, Istanbuldagi Topkapi Sarayi kutubxonasi, Damashqdagi kutubxonalar, Riyod va Kairdagi kutubxonalar Navoiy asarlarini saqlovchi markazlar sifatida e'tirof etiladi.

Alisher Navoiy asarlari nafaqat O‘zbekistonda, balki butun dunyoda saqlanib, ilmiy tadqiqotlar va madaniy merosni o‘rganish uchun katta ahamiyatga ega. Unga oid qo‘lyozmalar va nashrlar ko‘plab kutubxonalarda, jumladan, dunyoning yirik ilmiy markazlarida topiladi. O‘z ijodiy merosida 26 mingdan ortiq lug‘at boyligidan foydalangan buyuk daho mana besh asrdan oshibdiki, asarlaridagi chuqur falsafiy mushohadakorlik, ma’no-mohiyatning keng ko‘lamligi va nazmiy merosidagi fasohat dengizining bepoyonligi bilan jahon ahlini hayratga solib keladi.

Alisher Navoiy asarlari butun dunyo bo‘ylab ko‘plab mamlakatlarda o‘rganiladi, chunki uning ijodi nafaqat o‘zbek adabiyotining, balki jahon adabiyotining ulkan qismi sifatida qabul qilinadi. O‘zbekistonda Navoiy asarlari maktablardan boshlab, oliy o‘quv yurtlarida ham chuqur o‘rganiladi. Alisher Navoiy Milliy kutubxonasi, Buxoro va Toshkentdagi boshqa ilmiy markazlar uning asarlarini o‘rganishga bag‘ishlangan. O‘zbekistonda Navoiy ijodi ham san‘at, ham ilm-fan nuqtayi nazaridan keng tahlil qilinadi.

Afg‘onistonda Navoiyning yirik adabiy merosi katta e‘tiborga sazovor. U Hirot shahrida yashagan va ko‘plab asarlarini shu yerda yozgan. Afg‘onistonda ham Navoiy asarlari tarixiy va madaniy jihatdan o‘rganiladi. Tojikistonda ham Navoiy asarlari o‘rganiladi, chunki uning asarlaridagi turkiy va forsiy tillar tojik tiliga yaqin. Tojikistonlik olimlar va adabiyotshunoslar Navoiy ijodini tadqiq etib, uning o‘zbek va forsiy adabiyotlaridagi o‘rni haqida ilmiy ishlar olib boradilar. Turkmanistonda ham Alisher Navoiy asarlari o‘rganilib, ularning madaniy va adabiy ahamiyati haqida tadqiqotlar olib boriladi. Navoiy ijodining ilmiy tahlili va tarjimasi, shuningdek, uning she‘riyatiga bo‘lgan qiziqish Turkmanistonda mavjud.

Qozog‘istonda ham Navoiy asarlari va uning adabiy merosi o‘rganiladi. Navoiy asarlari o‘zbek va qozog‘iston adabiyoti o‘rtasidagi aloqalar haqida ilmiy ishlar qilinadi. Qozog‘istonlik olimlar o‘z asarlarida Navoiy ijodini tahlil qiladilar. Rossiyada Navoiy asarlari rus tiliga tarjima qilinib, adabiyotshunoslar tomonidan o‘rganiladi. Rossiya ilmiy markazlarida Navoiyning falsafiy, axloqiy va madaniy merosi haqidagi tadqiqotlar olib boriladi. Navoiy asarlarini o‘rganish, asosan, Sharq adabiyotiga

qiziqqan olimlar tomonidan amalga oshiriladi. Rossiyadagi sharqshunos olimlar Navoiy asarlarini tarjima qilgan va o'rganishgan. Ayniqsa, Navoiy "Xamsa" asarini o'rganish, rus adabiyotshunoslari orasida katta ahamiyatga ega. Universitetlar: Moskva davlat universiteti, Sankt-Peterburg davlat universiteti kabi yirik universitetlarda Sharq adabiyoti fakultetlarida Navoiy asarlari o'rganiladi. Turkiyada Navoiy asarlari keng o'rganiladi, chunki uning o'zni turkiy va forsiy adabiyotlarida juda katta. Turkiyalik olimlar Navoiy ijodini turkiy she'riyat va adabiyotning rivojlanishi nuqtai nazaridan tahlil qiladilar. Turkiyada Navoiy asarlari o'zbek va fors adabiyotining bir qismi sifatida o'rganiladi. Turkiy adabiyotshunoslari Navoiy she'riyatining turkiy adabiyotga ta'sirini o'rganadilar. Tadqiqotchilar: Turkiyalik olimlar Navoiy asarlarini o'zbek va fors tilida o'rganib, ularning ta'sirini o'z adabiyotlariga qanday ta'sir ko'rsatganini tahlil qiladilar. Ayniqsa, Mehmet Fuat Köprülü kabi olimlar Sharq adabiyotini o'rganishda Navoiy ijodini ham hisobga olishgan. Universitetlardan Istanbul Universiteti, Ankara Universiteti va boshqa yirik ta'lim muassasalarida Navoiy asarlari o'rganiladi. Hindistonda ham Alisher Navoiy asarlari o'rganiladi. Hindistonlik adabiyotshunoslari Navoiy ijodining Sharq adabiyotiga qo'shgan hissasini ta'kidlashadi. Hindistonda Navoiy asarlari ko'plab akademik tadqiqotlar va nashrlar orqali o'rganiladi. Hindistonda ham Alisher Navoiy asarlari o'rganiladi, chunki Navoiy ijodi sharq madaniyatining muhim bir qismi hisoblanadi. Hindistonlik olimlar Navoiy she'riyatining tasavvuf va axloqiy tomonlarini o'rganadilar. Tadqiqotchilar: Hindistonning ko'plab universitetlarida, ayniqsa, Delhi Universiteti va Mumboi Universiteti kabi o'quv yurtlarida Navoiy asarlari o'rganiladi. Eronda ham Navoiy ijodi o'rganilib, uning fors tilidagi asarlarining tahliliga katta e'tibor qaratiladi. Eron adabiyotshunoslari, shuningdek, Navoiy va uning asarlaridagi ilmiy, falsafiy va estetik masalalar bilan shug'ullanadilar. Yevropa va AQShda ham Alisher Navoiy asarlari o'rganiladi. Eron Navoiy asarlarini o'z adabiyotining bir qismi sifatida qadrlaydi, chunki uning asarlari fors tilida yozilgan va o'zaro madaniy aloqalar kuchli. Sharq adabiyoti: Eronda Navoiy she'riyatiga katta e'tibor qaratiladi. Uning asarlari Eronning o'zbek va fors madaniyati bilan bog'liq bo'lgan adabiy jihatlari o'rganiladi. Sharq

adabiyotiga qiziqqan olimlar, ayniqsa, Navoiyning she'riyatini, falsafasini va uning madaniy o'rni haqida ilmiy tadqiqotlar olib boradilar. Navoiy asarlari ko'plab yevropa tillariga tarjima qilingan va ular akademik doiralarda tadqiq etiladi. Xitoyda ham Sharq adabiyotiga katta qiziqish bor, va Alisher Navoiy asarlari Xitoyda tarjima qilinib, o'rganiladi. Xitoy olimlari Navoiy ijodini o'z adabiyati bilan solishtirib o'rganadilar.

Alisher Navoiy asarlari dunyoning ko'plab mamlakatlarida, ayniqsa, Sharq madaniyati va adabiyotiga qiziqadigan olimlar va talabalar orasida keng o'rganiladi. Uning merosi faqat o'zbek va forsiy tillarida emas, balki ko'plab boshqa tillarda ham o'rganilib, sharq adabiyoti va madaniyatining noyob namunasi sifatida e'tirof etiladi. Alisher Navoiy asarlari chet elda ham keng o'rganiladi. Uning ijodi nafaqat O'zbekiston va Markaziy Osiyo mamlakatlarida, balki butun dunyo bo'ylab adabiyotshunoslar, tilshunoslar va madaniyatshunoslar tomonidan qadrlanadi. Navoiy asarlarini o'rganishning asosiy sababi, uning adabiyot, falsafa, axloq va she'riyatga qo'shgan hissasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Almaz ülvî Binnətova. Əlişir Nəvainin əsri və nəsrî. Bakı – Elm və təhsil, 2023. – 330 b.
2. Бертельс Е.Э. Избранные труды: Навоий и Джами. – Москва: Наука, 1965. – 500 с.
3. Ogoh Sirri Levend. Alisher Navoiy. Anqara. 1965. – B. 367.
4. Бертельс Е.Э. Навои и Аттар. Суфизм и суфийская литература. – Москва: Наука, 1966. – 517 с.
5. <https://qomus.info>. onlayn ensiklopediya. 1-oktabr, 2019.
6. <https://www.kh-davron>. Uz kutubxonasi. 05.02.2022.
7. <https://oriftolib.uz/mavzu/zayniddin-vosifiy/>
8. <https://saviya.uz/ijod/nazm/ijod/>
9. <https://www.TurkiylarningChauceri> ^(ingl.)
10. www.AlisherNavoiyhaqidaNarod.ru saytida ma'lumot ^(ingl.) ^(rus.)

11. Parijda Alisher Navoiy tavalludining 580 yilligi keng nishonlandi. Parij. 7-fevral.

Dunyo. AA. <https://uza.uz/posts/281292>.